

підвищення ефективності продуктивного навчання з фізики є електронні підручники, які забезпечують безперервність і повноту дидактичного циклу процесу навчання, представляють теоретичний матеріал, забезпечують тренувальну навчальну діяльність та контроль рівня знань, а також інформаційно-пошукову діяльність, математичне та імітаційне моделювання з комп'ютерною візуалізацією і сервісні функції при умові здійснення інтерактивного зворотного зв'язку. Найбільш універсальним технічним засобом продуктивного навчання є електронна інтерактивна дошка яка надає вчителю і учням унікальне поєднання комп'ютерних і традиційних методів організації навчальної діяльності: з її допомогою можна працювати практично з будь-яким програмним забезпеченням і одночасно реалізовувати різні прийоми індивідуальної і колективної, публічної («відповідь біля дошки») роботи учнів. Розглядається актуальність використання на уроках фізики мультимедійних технологій. Однією з беззаперечних переваг засобів мультимедії є можливість розроблення на їх основі інтерактивних комп'ютерних презентацій з фізики. З впровадженням ІКТ змінюються сама структура навчального процесу, форма подачі знання, і, що найважливіше, змінюється комунікація між тим, хто навчає, і тим, кого навчають. Проведення уроків при комплексному застосуванні продуктивних та інформаційно-комунікаційних технологій забезпечує набуття учнями не тільки глибоких та міцних знань, а й вміння розвивати інтелектуальні, творчі здібності, самостійно набувати нових знань та працювати з різними джерелами інформації.

Ключові слова: фізика; продуктивне навчання; веб-ресурси; e-mail; електронний підручник; інтерактивна дошка; мультимедія.

УДК 378.03

Ірина МОЗУЛЬ

асистент кафедри теорії і методики початкової освіти

Глухівського національного педагогічного

університету імені Олександра Довженка, м. Глухів

e-mail: v.mishedchenko@gmail.com

СТАН СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито стан сформованості готовності майбутніх учителів початкової школи до навчання природознавства молодших школярів у освітній системі університету.

Наведено результати констатувального експерименту щодо виявлення рівня сформованості структурних компонентів готовності студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності (мотиваційний, змістовий, процесуальний, комунікативний). Вища освіта покликана формувати у майбутнього фахівця цілу низку компонентів інформаційно-знанцевого і діяльностного характеру, завдяки яким формуються його професійно значимі якості, набуваються знання, уміння, судження, необхідні для конкретного виду діяльності. Перехід початкової освіти від знанцевої парадигми до компетентнісної потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Ключові слова: майбутній учитель початкових класів, готовність до навчання природознавства, початкова школа, молодший школяр, компоненти готовності.

Показником якості підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності виступає готовність до її здійснення. Ядро цієї готовності утворюють: позитивне ставлення до педагогічної професії; стійкі мотиви, професійно значущі якості особистості; сукупність необхідних психологічних і педагогічних знань, умінь, навичок.

Готовність майбутніх учителів до навчання природознавства в початковій школі – це складне динамічне утворення, важливим компонентом якого є природознавча компетентність. Оскільки абітурієнти, які вступають на факультет початко-

вої освіти, вже мають базову природознавчу освіту в обов'язі загальноосвітньої школи, ця освіта стає підґрунтям для підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Професійна підготовка вчителя становила й продовжує становити інтерес багатьох дослідників, які зосереджують увагу на таких питаннях: психологічні основи професійного становлення вчителя (О. Леонт'єв, С. Рубінштейн); професійна компетентність учителів (Н. Бібік, І. Зимняя, О. Овчарук, О. Пометун, Л. Хоружа, А. Хуторський);

готовність до педагогічної діяльності (А. Алексюк, В. Бондар, М. Євтух, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, С. Сисоєва, О. Ярошенко). Теоретико-методичні засади професійно-педагогічної підготовки вчителів початкової школи розглядаються в дослідженнях О. Дубасенюк, С. Мартиненко, О. Матвієнко, О. Пехоти, Г. Тарасенко, Л. Хомич, І. Шапошнікової та ін.

Проблема формування компетентностей учнів стала предметом уваги українських науковців Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, С. Бондар, М. Вашуленка, Л. Коваль, О. Пометун, О. Савченко та ін. У результаті їхнього наукового пошуку обґрунтовано теоретичні й методичні засади формування компетентностей у молодших школярів.

Проте проведені вченими дослідження не висчерпують усіх питань підготовки майбутнього вчителя початкової школи. Зокрема, підготовка студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності дотепер недостатньо обґрунтована, дидактично не досконала.

У процесі педагогічного експерименту використовувалася комплексна методика визначення мотиваційної, змістової, процесуальної та комунікативної готовності майбутнього вчителя до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності, що включала індивідуальний і груповий методи опитування, анкетування, бесіди зі студентами, педагогічне спостереження, аналіз успішності студентів, виконання тестових завдань, самооцінювання. Взаємно коригуючи і доповнюючи один одного, ці методи дозволили всебічно й об'єктивно вивчити питання, що нас цікавить, отримати достовірні дані про рівень природничої підготовленості студентів.

Як свідчать спостереження, контингент студентів факультету початкової освіти неоднорідний за рівнем базової природознавчої підготовки. Враховуючи цю обставину, ми зробили спробу виявити ті необхідні природознавчі якості, вміння та навички, які становлять основу успішного оволодіння цією спеціальністю.

Оскільки особливе місце в структурі готовності майбутнього вчителя до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності посідає **мотиваційний компонент**, який пов'язаний з бажанням досягнути в педагогічному процесі готовності до навчання природознавства молодших школярів та інтересом до організації і проведення навчальної роботи з природознавства в початковій школі, ми визначили рівень сформованості зазначеного компонента готовності майбутніх учителів.

Кількісно-якісний аналіз результатів опитувальника свідчить про наявність різних видів мотивів, серед яких переважає мотив «усвідомлення соціальної значущості навчання». Опанування методикою навчання природознавства молодших школярів майбутні вчителі пов'язують із соціальною значущістю оволодіння природознавством взагалі (42,8%), із когнітивними можливостями цього предмета (38,0%), з орієнтацією та бажанням зайняти певне місце в суспільстві (30,6%). Показники мотиваційної спрямованості студентів на виконання майбутньої професійної педагогічної діяльності дещо нижчі – 31,7%. Такий показник мотивації, як орієнтація на різні комунікативні способи взаємодії, залишається на низькому рівні (9,4%). Виокремлені види пізнавальних і професійних мотивів ураховано й розвинуто в процесі експериментальної роботи.

Аналіз відповідей на запитання «Чи має вчитель початкової школи бути творчою особистістю?» дозволив констатувати, що 56,8% студентів дали ствердну відповідь, 30,5% – «скоріше так, ніж ні», лише 12,7% студентів вважають, що це не важливо.

Проте, погоджуючись з тим, що вчитель початкової школи має бути творчою особистістю, більшість студентів відчували труднощі у поясненні сутності творчого підходу до навчання природознавства молодших школярів.

Зазначимо, що 78% опитаних погоджується з тим, що отримані у процесі навчання знання з психолого-педагогічних дисциплін можна використати під час проходження педагогічної практики, 26% дали відповідь «скоріше так, ніж ні», 6% студентів відповіли «скоріше ні, ніж так». Отже, більшість студентів погоджуються з тим, що вивчення психолого-педагогічних дисциплін є важливим компонентом у формуванні готовності вчителя початкових класів до формування природознавчої компетентності у молодших школярів.

69% респондентів вважають необхідними і корисними систематизацію природознавчих знань та отримання додаткових умінь і навичок методичної роботи з учнями на уроках природознавства, бо вони розглядають цей етап як практичну форму закріплення комплексу теоретичних знань.

Відповідаючи на наступне запитання опитувальника, слід відмітити, що майбутні вчителі початкової школи знають різноманітні форми організації навчально-виховної природознавчої діяльності з молодшими школярами. У студентів не виникає особливих труднощів у підготовці та проведенні екологічних заходів (49%), ігор (68%), розважальних заходів (71%). Лише 22%

стверджують, що справляються з організацією фенологічних спостережень, екскурсій, лабораторних дослідів, догляду за живими об'єктами.

За даними опитування, 66,5% студентів мають намір використовувати нові методи, прийоми, форми і засоби навчання природознавства у своїй професійній діяльності. Лише 13,5% можуть назвати та пояснити їх сутність, що свідчить про елементарний рівень обізнаності майбутніх учителів початкових класів із сутністю інноваційних технологій, методик тощо.

Більшість опитуваних не можуть дати визначення сутності понять «готовність», «професійна підготовка», «природознавча компетентність». 57% респондентів не мають чіткого уявлення про методику організації групової роботи в процесі вивчення природознавства, проведення екскурсій, здійснення фенологічних спостережень.

Визначаючи на констатувальному етапі педагогічного експерименту рівні сформованості мотиваційного компонента готовності студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності, ми запропонували їм дати відповіді на такі запитання:

1. Чи існує в сучасній школі проблема формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності?

2. Чи хотіли б Ви більше дізнатися про предметну природознавчу компетентність молодших школярів та методику її формування?

Опитування показало, що переважна більшість студентів (72,2%) усвідомлюють важливість формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів і виявили бажання дізнатися більше про предметну природознавчу компетентність молодших школярів та методику її формування.

Отже, результати засвідчують переважання низького рівня сформованості мотиваційного компонента готовності у студентів до формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів – 38,5%. Середній рівень сформованості мотиваційного компонента діагностували у 47,9% студентів, високий – у 13,6%.

Визначаючи рівні сформованості **змістового компонента**, виходили з того, що майбутній учитель початкових класів не може успішно здійснювати навчальну роботу з природознавства, не володіючи необхідними знаннями з основ природознавства та методики навчання освітньої галузі «Природознавство» для формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Природничі предмети, включені в програму підготовки студентів факультетів початкової

освіти, відносяться до інваріантної частини шкільних навчальних предметів. Знання з дисциплін природничого циклу складають у своїй сукупності наукову картину світу. Якщо природознавчі знання є основою для розвитку логічного мислення, то методичні – знаряддям для розв'язання теоретичних і практичних задач [172, 223-226]. З метою успішної підготовки студентів факультету початкової освіти важливим є оволодіння як природничими, так і методичними знаннями та вміле їх упровадження на практиці. Саме тому предметна та методична навчальна підготовка студентів відіграють важливе значення у формуванні природознавчої компетентності у молодших школярів.

З метою вивчення рівня знань студентів було проведено дослідження серед студентів третього курсу. Більшість студентів, які вступили на факультет початкової освіти, є випускниками загальноосвітніх і середніх спеціальних навчальних закладів, що свідчить про достатню підготовку з основних шкільних предметів, у тому числі й природознавчих.

Ми пропонували студентам проаналізувати й оцінити свою довузівську природознавчу підготовку. Результати були такими: високий рівень підготовки відмітили 20% студентів, середній – 60%, початковий – 20%.

Самі студенти, оцінюючи відповідність обраної спеціальності, здебільшого орієнтувалися тільки на престижність оволодіння педагогічними технологіями та на свою любов до природознавства, але фізику, хімію та біологію могли назвати в числі нелюбимих шкільних предметів.

Виконуючи завдання з природознавства, метою яких було виявлення рівня навчальних досягнень студентів з природничо-наукових дисциплін, студенти показали невисокий рівень знань. Середній бал говорить про невисокий рівень володіння природознавчим тезаурусом на рівні середньої школи. Близько 44% студентів продемонстрували елементарний рівень знань з природничо-наукових дисциплін, що дає можливість викладачам працювати над оволодінням природознавчим тезаурусом, розвитком мислення й логіки з метою підвищення професіоналізму майбутніх фахівців.

Проаналізувавши відповіді респондентів, ми виділили три рівні готовності до формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів. Високий рівень природознавчих знань продемонструвала невелика кількість студентів (10,0%). Вони орієнтуються в багатьох сферах природознавства, виявляють ініціативу й самостійність у набутті знань, багато читають.

До середнього рівня володіння природознавчими знаннями віднесено 38,3% студентів. Для них характерний задовільний загальний рівень розвитку, певна ерудиція в загальних питаннях природознавства, володіють певною сумою знань загального характеру. Нечіткі знання з хімії, географії, фізики, біології, астрономії не дають їм можливості вільно орієнтуватися в царині природознавства.

До низького рівня віднесено 51,6% студентів. Вони володіють елементарними знаннями, мають суттєві прогалини в теоретичному матеріалі, знають лише окремі факти, що стосуються навчального матеріалу, відчувають труднощі під час відповіді на запитання.

Кожному з учасників констатувального етапу експерименту були запропоновані діагностичні запитання і завдання з метою визначення повноти, глибини, міцності та рівня узагальнення знань майбутнього вчителя початкових класів з природознавчих дисциплін. Усі відповіді респондентів було поділено на три групи: «правильні», «правильні неповні», «неправильні».

Кількісний аналіз відповідей показав, що студенти дають визначення основних природничих понять на емпіричному рівні шляхом переліку окремих ознак, а знаннями з основ природознавства володіють не досконало.

Хід індивідуальних бесід експериментатора з майбутніми вчителями, під час яких здійснювалася перевірка знань основних природничих понять, фіксувалися написанням термінологічних диктантів і заповненням опитувальників.

У ході констатувального етапу педагогічного експерименту з'ясовано, що переважна більшість студентів (54,4%) не мають необхідного багажу знань для формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів. Частина опитаних студентів (45,6%) зазначили, що мають теоретичні знання, але не знають, як реалізувати їх на практиці. Такі знання не забезпечують високого рівня сформованості готовності до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Студенти недооцінюють роль загальної природничо-наукової підготовки (біологія, хімія, географія, фізика, астрономія, основи екології), що негативно впливає на формування комплексної, системної сукупності знань, яка слугує запорукою успішної підготовки майбутнього фахівця. Хоча надання практично усім природничим дисциплінам другого місця (46% опитаних) дає можливість стверджувати, що важливість природознавчих дисциплін визнана, але не досить осмислена студентами.

Протягом четвертого та п'ятого семестру студенти отримують знання з методики навчання освітньої галузі «Природознавство». З введенням цієї дисципліни розширюються можливості розвитку у майбутніх учителів ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок спілкування, необхідних для роботи в школі.

З метою визначення рівня знань з методики навчання природознавства студентам третього курсу було запропоновано відповісти на питання анкети.

Так, відповідаючи на питання «Чи достатньо методичної підготовки, одержаної в університеті, щоб розробити конспект уроку з природознавства?», ствердні відповіді дали 62% студентів. Для 23% студентів знань з методики майже достатньо, а для 15% студентів методичної підготовки, одержаної в університеті, недостатньо.

Під час педагогічної практики всі студенти використовували типовий урок як основну форму організації освітнього процесу з природознавства. 14% студентів проводили нестандартні форми уроків (урок-екскурсія, урок-подорож, урок-казка). 24% студентів на уроках природознавства використовували індивідуальні форми роботи з учнями. 20% студентів у роботі з молодшими школярами під час проведення уроків природознавства використовували групові форми роботи.

Відповідаючи на питання «Які методи найчастіше використовували на уроках природознавства?», 64% студентів назвали словесні методи (бесіда, розповідь, пояснення, диспут); практичні методи (розпізнавання, визначення, спостереження, експеримент, моделювання, читання підручника, науково-популярної літератури) використовували 26% студентів; 38% студентів у своїй роботі з молодшими школярами застосовували наочні методи навчання (показ, демонстрація предметів, речовин, явищ або їх різноманітні зображення).

На запитання «Що, на Вашу думку, варто змінити (поліпшити, додати) у професійній підготовці майбутніх вчителів початкових класів з природознавства?» студенти відповіли, що: бажали б вивчати навчальний матеріал для розширення і поглиблення знань з природознавства (56,4%); бажали б опанувати різними аспектами природознавчої діяльності, а саме навчальним, дослідницьким, практичним, творчим (48,6%); необхідно підвищувати рівень своїх практичних умінь з природознавства (42,8%); розширювати знання з фізики, хімії, біології, астрономії, географії (64,0%); 35,3% – підвищувати власний рівень професійної компетентності.

Отже, студенти у своїх відповідях запропонували шляхи удосконалення професійної підготовки з

природознавства, які передбачають кількісні та якісні зміни в змісті, формах і методах освітнього процесу.

Студентам третього курсу було запропоновано шляхом самооцінки визначити рівень власної готовності до формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів. 40% студентів готові до формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів: 3,2% студентів визначили свій рівень готовності як високий, бо вони цікавляться природознавчими дисциплінами і методикою їх викладання, спостерігають за природою, читають науково-популярну літературу з предмета, самостійно виготовляють наочні засоби навчання природознавства; 36,8% – зазначили рівень готовності як середній і 60% студентів оцінили свій рівень готовності як елементарний.

Діагностику рівня сформованості процесуального компонента готовності студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності здійснювали за допомогою спостереження за діяльністю студентів з формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності під час моделювання ними цієї діяльності на практичних заняттях та в ході педагогічної практики.

Спочатку ми виявляли, наскільки студенти третього курсу мають уявлення про професійні вміння. У ході бесіди їм треба було назвати вміння, якими необхідно оволодіти вчителю початкових класів для навчання учнів природознавства. Результати показали, що студенти мають недостатній рівень знань про педагогічні вміння вчителя, які необхідні для формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів.

Спираючись на галузевий стандарт вищої освіти [40] і класифікацію педагогічних умінь за Н. Кузьміною [104], ми виокремили наступні групи педагогічних умінь майбутнього учителя початкової школи: гностичні вміння (оволодіння необхідними знаннями та застосування їх у професійній діяльності), організаційні вміння (планування й організація природознавчої роботи на уроках та в позаурочний час), конструктивно-дослідницькі вміння (вміння використовувати форми і методи проводити практичні роботи на місцевості), комунікативні вміння (організація систематичного спілкування з дітьми, емоційне задоволення на всіх етапах спілкування), проєктувальні вміння (конструювання та проєктування змісту освітнього процесу, добір способів, методів, засобів організації діяльності учнів).

Аналіз результатів показав, що рівень сформованості загальнонавчальних умінь та навичок

знаходиться на елементарному рівні у 46% респондентів; на середньому рівні у 38% студентів; на високому рівні – у 16%.

Для отримання уявлення про рівень загальнонавчальних умінь і навичок, ступінь сформованості у студентів практичних умінь ми запропонували їм для самостійного виконання завдання трьох рівнів складності. Виконуючи завдання, студенти не завжди правильно підбирали методи, прийоми та засоби, відповідно до поставленої мети. Тому впоратися із завданнями на високому рівні змогли 20% студентів, 40% студентів самостійно виконали завдання, 67% – за додаткового стимулювання, 3% – продемонстрували відмову від включення в практичну навчальну діяльність.

Аналіз виконаних студентами завдань показав, що вони не завжди аналізують, систематизують і оцінюють логіку побудови своїх міркувань, не співвідносять між собою поставлені завдання та способи їх вирішення. Майбутні учителі не завжди можуть повною мірою застосовувати отримані теоретичні знання в новій, нестандартній ситуації, «переносити» в неї вивчені раніше поняття, закони, закономірності.

Студентам третього курсу було запропоновано оцінити у балах (від 0 до 5) власну готовність до педагогічної практики та після її проходження, тобто сформованість педагогічних умінь: планувати власну діяльність, розподіляти час на уроці, підбирати матеріальне обладнання, вміння пояснювати молодшим школярам новий матеріал, вміння складати завдання до тексту, вміння підбирати завдання до наочності, вміння проводити роботу з картою та глобусом, вміння організувати діяльність учнів в куточку живої природи, в краєзнавчому куточку, на географічному майданчику, вміння організувати фенологічні спостереження молодших школярів, вміння проводити уроки з природознавства, вміння проводити екскурсії з природознавства, лабораторні заняття, вміння здійснювати перевірку та контроль засвоєних учнями знань.

Аналіз результатів опитування майбутніх учителів початкових класів, проведеного до педагогічної практики, продемонстрував помітно нижчі результати, ніж після її закінчення. Серед запропонованих умінь та навичок значна частина студентів (58%) найнижче оцінили їх сформованість до здійснення групової роботи з учнями на уроках природознавства, проведення екскурсій та організації фенологічних спостережень у зв'язку з недостатньою практичною підготовленістю.

Аналіз результатів опитування після педагогічної практики показав, що оцінюючи власну готовність до навчання природознавства молодших

школярів, студенти перш за все виділяли ті педагогічні професійні уміння, які найчастіше вони використовували під час педагогічної практики, вирішуючи навчальні завдання на уроках природознавства з учнями початкових класів. Лише незначна частина студентів (33,8%) на «відмінно» оцінили свої уміння проводити роботу з картою та глобусом, організувати фенологічні спостереження молодших школярів, проводити практичні та лабораторні заняття з природознавства. Оцінюючи після педагогічної практики власну готовність до навчання природознавства молодших школярів, студенти зазначали, що педагогічна практика сприяла суттєвому підвищенню рівня їхньої готовності до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності.

Аналіз результатів констатувального етапу педагогічного експерименту показав, що 32,4% студентів третього курсу після педагогічної практики мають високий рівень сформованості процесуального компонента готовності до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності. У них яскраво виражені вміння та навички професійно спрямованого використання природознавчих знань як інструменту формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності. Середній рівень сформованості готовності за цим компонентом був зафіксований у 47,6% студентів, елементарний – у 20,0% студентів, які мають задовільно розвинені вміння та навички, професійно спрямовані завдання виконували за допомогою викладача. Було також з'ясовано, що найбільше труднощів у них виникало з приводу організації навчального спілкування учнів між собою на уроках природознавства, проведення екскурсій та організації фенологічних спостережень.

Підвищені вимоги до особистості вчителя обумовлюються тим, що в початковій школі найважливішу роль відіграють особливості взаємодії педагога з учнями. Розвиток комунікативного компонента готовності студентів до формування предметної природознавчої компетентності у молодших школярів ми визначали за рівнем сформованості мовленнєвих здібностей, для чого були визначені такі параметри: правильність, точність, логічність, виразність, чистота, ясність, стислість мовлення з природознавства.

Аналіз результатів анкетування показав, що лише незначна частина респондентів відповіли позитивно на запропоновані їм питання. Граматично правильним своє мовлення вважають 5,6% студентів, точним і логічним – 4,8% студентів, виразним своє мовлення оцінили 4,7% студентів,

4,6% студентів позитивно відповіли на питання чистоти мовлення, емоційність мовлення відмітили 4,0%, стислість – 3,8% студентів. Отже, переважна більшість студентів вважають свій рівень сформованості комунікативних якостей недостатнім.

Багатство й виразність мови студентів факультету початкової освіти на практичних заняттях з методики навчання природознавства визначалися за наступними завданнями: дати визначення понять – «компас», «глобус», «горизонт», «заповідник», «доба», «серце» та ін.; продовжити синонімічний ряд до слів «завірюха», «грунт», «горизонт», «яр», «стебло», «поле», «обрив», «ліс», «лелека», «насіння» та ін.; підібрати слова на певну тематику (за 1 хвилину) – охорона природи, водойми України, рослини, тварини, погода; підібрати прикметники, які характеризують запропоновані іменники – сніг, осінь, вітер, лисиця, пісок і т.д.; запропонувати власні варіанти передачі запропонованого висловлювання (прикмети або прислів'я), не повторюючи вже використані слова та словосполучення; вставити пропущені слова та закінчити речення; скласти асоціативний куц до слів «сонце», «Україна», «природні явища» тощо; написати невеличкий вірш до теми уроку; скласти пам'ятку на тему: «Правила поведінки у лісі», «Підготовка вчителя до уроку», «Проведення екскурсії»; скласти діалог на екологічну тематику; підготувати бесіду за текстом та ін.

Аналіз результатів показав, що 48,5% студентів на достатньому рівні впоралися із запропонованими завданнями, 34% респондентів частково виконали завдання, а 17,5% продемонстрували елементарний рівень. Утруднення виникли у зв'язку із збідненим словниковим запасом студентів з природознавства, недостатньою термінологічною природознавчою підготовкою, посереднім рівнем розвитку творчого мислення, невмінням дотримуватись логічної послідовності.

Щоб з'ясувати сформованість у студентів комунікативного компонента, ми попросили їх підготувати вдома і відтворити в ігровій формі на практичному занятті рольові вправи з діалогом на теми «Екологічна криза в Україні», «Вода та її значення у природі», «Зникаючі види рослин і тварин». У ході діалогу тільки 21,6% студентів справились із поставленим завданням, мовлення було чітким, зрозумілим, логічно побудованим, речення закінченими, а запитання – правильно сформульованими. Мова супроводжувалася виразною інтонацією і була підкріплена жестами та мімікою. 49,8% студентів частково виконали завдання, допускали стандартні діалогічні помилки, але обрали правильний шлях спілкування. 28,6% студентів формально віднесли до виконання

завдання або взагалі відмовилися розігрувати рольові вправи. Ми вирішили поспілкуватися індивідуально зі студентами і виявити типові недоліки у формуванні комунікативного компонента. Ними виявилися проблеми з налагодженням контакту з учнями, побудовою діалогу, опануванням навичками вербального спілкування, відсутністю досвіду публічних виступів.

До проведення педагогічної практики студентам було запропоновано здійснити самооцінку сформованості комунікативного компонента досліджуваної готовності майбутніх учителів початкових класів. Переважна більшість студентів (58,4%) вважають рівень сформованості в них цього компонента готовності недостатнім.

Аналіз результатів сформованості комунікативного компонента готовності показав, що більшість студентів (62,0%) не вміють аргументовано, різнобічно, із залученням життєвого досвіду і наукових знань організувати і підтримувати спілкування учнів, вибудовувати своє спілкування з ними. Іноді це може бути і не пов'язане з розвитком мови, інформованості або словниковим запасом майбутнього вчителя початкових класів, а пояснюється відсутністю досвіду участі в дискусіях, діалогах. Майбутній учитель повинен бути не тільки обізнаним і теоретично підготовленим, але й вміти грамотно викласти інформацію, донести свою позицію, бути переконливим, яскравим і оригінальним у якості оратора, організатора та учасника діалогу.

З метою виявлення умінь реалізувати набуті комунікативні вміння і навички у процесі міжособистісної взаємодії з учнями, після проходження педагогічної практики зі студентами третього курсу ми провели анкетування.

Відповідаючи на питання «Чи легко Ви встановили комунікативний контакт з молодшими школярами на уроках природознавства?», 64,3% опитаних студентів дали позитивну відповідь, 35,7% – не відразу встановили комунікативний контакт з молодшими школярами на уроках природознавства.

На запитання «Чи виникали у Вас труднощі у спілкуванні з учнями на уроках природознавства?», 57,4% студентів відповіли «ні», 32,6% – від-

повіли «іноді», у 10,0% студентів виникали труднощі у спілкуванні з учнями на уроках природознавства.

Таким чином, до середнього рівня сформованості структурних компонентів готовності студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності віднесено 43,9% студентів. Для них характерні задовільний загальний рівень розвитку, середня ерудованість в природознавстві, поверховість оцінних суджень. Ці студенти невпевнено відповідали на питання з методики навчання природознавства і виконували завдання практичного характеру. Мотивація щодо майбутньої діяльності вчителя початкових класів визначена інтересом до спілкування з дітьми.

Елементарний рівень показали 45,1% студентів, що виявилось у поверховості знань з природознавства, збідненості й невиразності мовлення, інертності в набутті знань з методики навчання природознавства, заниженому інтересі до вивчення природничо-наукових дисциплін і методики навчання освітньої галузі «Природознавство», відсутності мотивації навчання молодших школярів природознавства, низькою зацікавленістю педагогічною діяльністю.

Результати констатувального етапу педагогічного експерименту свідчать, що на практиці переважають елементарний і середній рівні готовності студентів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності, її високий рівень продемонстрували лише 11% студентів.

Проведене констатувальне дослідження підтвердило, що студенти виявляють значний інтерес до педагогічної діяльності, до предметів природничого циклу, беруть участь у різних формах навчальної діяльності, але в цілому їхній загальний рівень підготовки до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності недостатній.

Усе це вказує на необхідність розробки ефективних заходів щодо вдосконалення роботи з підготовки майбутніх учителів до формування у молодших школярів предметної природознавчої компетентності в умовах навчально-виховного процесу педагогічного вузу.

Список використаних джерел

1. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-кваліфікаційна характеристика «Бакалавр» за спеціальністю 6.010100 «Початкове навчання». – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2006. – 58 с.
2. Кузьмина Н. В. Акмеологическая теория повышения качества подготовки специалистов образования / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. школа, 2001. – 144 с.
3. Перетятко В. В. Рівень інтелектуального розвитку як складова дидактичної адаптації студента-першокурсника університету [Електронний ресурс] / В. В. Перетятко // Вісник Запорізького національного університету – 2010. – № 2 (13). – С. 223-226. – Режим доступу : http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/223-226.pdf

References

1. Galuzevyj standart vyshhoy osvity. Osvitn`o-kvalifikacijna kharakterystyka "Bakalavr" za special`nistyu 6.010100 "Pochatkove navchannya". – K. : NPU im. M.P. Dragomanova, 2006. – 58 s.
2. Kuz'mina N. V. Akmeologicheskaya teoriya povysheniya kachestva podgotovki spetsyalistov obrazovaniya / N. V. Kuz'mina. – M. : Vyssh. shkola, 2001. – 144 s.
3. Peretyat'ko V. V. Riven` intelektual'nogo rozvytku yak skladova dydaktychnoyi adaptaciyi studenta-pershokursnyka universytetu [Elektronnyj resurs] / V. V. Peretyat'ko // Visnyk Zaporiz'kogo nacional'nogo universytetu – 2010. – # 2 (13). – S. 223-226. – Rezhym dostupu : http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/ped_2010_2/223-226.pdf

Мозуль И. Состояние сформированности готовности будущих учителей к обучению естествознания в начальной школе

В статье раскрыто состояние сформированности готовности будущих учителей начальной школы к обучению естествознания младших школьников в образовательной системе университета. Приведены результаты констатирующего эксперимента по выявлению уровня сформированности структурных компонентов готовности студентов к формированию у младших школьников предметной естественнонаучной компетентности (мотивационный, содержательный, процессуальный, коммуникативный). Высшее образование призвано формировать у будущего специалиста целый ряд компонентов информационно-знаниевого и деятельностного характера, благодаря которым формируются его профессионально значимые качества, приобретаются знания, умения, суждения, необходимые для конкретного вида деятельности. Переход начального образования от знаниевой парадигмы к компетентностной требует целенаправленной подготовки будущих учителей начальной школы к формированию у младших школьников предметной естественнонаучной компетентности.

Ключевые слова: будущий учитель начальных классов, готовность к обучению естествознания, начальная школа, младший школьник, компоненты готовности.

Mozul I. The forming state of future teachers' readiness to studying of natural sciences at primary school

Higher education is one of the most important socio-public institutions, which realizes the future specialists' training to solving the professional problems in a certain area of activity, as well as the ability to continuously improve it. Higher education is aimed to form a number of components of informative, knowledgeable and active character of future specialist, through which his professional qualities are formed and he acquires the knowledge, skills, judgments which are necessary for a particular type of activity.

An indicator of the quality of the future teachers' training for pedagogical activity is the readiness for its realization. The core of the readiness is formed by positive attitude towards the pedagogical profession, stable motives, professionally meaningful traits of personality, a set of necessary psychological and pedagogical knowledge, abilities, skills.

The components of the future teacher's readiness to the formation of the natural competence by junior schoolchildren form an integral personal quality, which serves as a guarantee of effective studying of natural sciences by junior schoolchildren and the formation of natural scientific competence by them.

The criteria and levels of the future teacher's readiness for the formation of natural scientific competence by junior pupils, which are substantiated in the study, allow to diagnose the level of formation of this personal quality by teacher of primary school and can be further used at the stage of the forming pedagogical experiment.

The results got during the preliminary stage of the pedagogical experiment allowed to find out the practical state of readiness of future teachers of primary school for the formation of natural scientific competence by junior pupils, to identify the technological disadvantages of students' professional training for teaching natural sciences, denote the directions for further research.

Key words: future teacher of primary school, readiness for teaching natural sciences, primary school, junior pupils, components of readiness.